

Döbröközi Laczkfyak I. Lajos szolgálatában

1997. február 27-én volt 600 éve annak, hogy Zsigmond király emberei Körösudvarhelyen felkoncolták a csellel odahívott Csáktornyai Laczkfy II. Istvánt és Simontornyai Laczkfy III. Istvánt. Ezzel végetért a híres Laczkfy-család történelmi szerepe Magyarországon, amelynek több tagja kiválóan szolgált I. Károly és I. Lajos király törekvéseit.

Karácsonyi János bebizonyította, hogy a Laczkfyak a Hermán nemzetségből származtak, amelynek első tagjai Gizella királynéval jöttek Magyarországra. A Kerekegyházi Laczkfy-család Temes megye északi részéből származott.¹ A Laczkfy-család első neves tagja, Kerekegyházi I. Laczk 1323-ban fordult elő először közéleti szereplőként Magyarország főurai között. I. Károly király nagyra becsülte, kedvelte képességeiért és hozzá való hűségéért, ezért hivatalokat adott neki. Volt székely ispán (1328-1344), csanádi és megyesi főispán (1339-1340), beszercei főispán (1333-1337). Első felesége nem ismert, a második Szeri Pósa Margit volt. Hét fiúgyermek született: I. István, I. András, I. Miklós, I. Mihály, II. Laczk, Pál és I. Imre, akiknek számos leszármazottjuk volt.²

A Laczkfyak összesen 7 várat és mintegy 250 települést birtokoltak és közülük sokan magas tisztségeket töltöttek be az Anjou- királyok korában. Voltak birtokaik Arad, Bihar, Csanád, Fejér, Hont, Hunyad, Máramaros és Zala vármegyében.³ Ezeket a javarészt kiváló szolgálataikért kapták a királytól. Különösen a hadviselésben jeleskedtek. Különböző előneveket vettek fel aszerint, hogy melyik várat, települést birtokolták. Ennek megfelelően volt közöttük Csáktornyai, Döbröközi, Kerekegyházi, Kovácsi, Németi és Simontornyai előnevű.⁴ A továbbiakban a Döbröközi előneveükről lesz szó.

Döbröközi Laczkfy I. András ismeretlen időpontban született és 1359. szeptember 25 – október 31-e között halt meg.⁵ Kerekegyházi I. Laczk másodszülött fia volt. Különböző magas tisztségeket töltött be. Volt székely ispán (1345-1352) és egyidejűleg beszercei és brassói főispán; brassói, máramarosi és szatmári főispán (1349-1356); I. Lajos király nápolyi helytartója (1350-1352). Hazatérése után macsói bán (1353-1354); a királyné tárnokmestere (1355); erdélyi vajda (1356-1359). Közben volt baranyai, bácsi, soproni, szerémi, valkói, vasi és veszprémi főispán is. Felesége Némethy Erzsébet volt.⁶ Gyermekei voltak: György, aki 1368-ban fordult elő a közéletben. Később hű maradt a királynéhoz és Zsigmond királyhoz. Volt macsói bán (1392-1393). Apja tisztsége alapján Vajdafynek nevezték. Arról nevezetes, hogy elfogta Hédervári Kont Istvánt. Két lánya volt: Kaplay Lorándné és Tamásy Jánosné. Meghalt 1399 előtt. I. András másik fia III. Imre, aki 1377-ben fordul elő először a közéletben. 1386-ban csatlakozott a Horváti-párthoz. Garay Miklós és Losonczy László elfogták Újlak ostrománál és Zsigmond király kezére juttatták. Sorsa ismeretlen, valószínűleg megölték.⁷

Döbröközi Laczkfy I. András fontos feladatot kapott I. Lajos trónralépése után, melyet sikeresen végrehajtott. A király ugyanis 1342-1343-ban az ő vezetésével hadat indított Dusán István szerb király ellen, hogy annak Macsó irányába való terjeszkedését megakadályozza. Az összecsapás megtörtént, Laczkfy I. András győzött, de egy lándzsa eltalálta és négy fogát

¹ Karácsonyi János: A Laczkfyak története. Történelmi és Régészeti Értesítő. 1887. I. 8. – A továbbiakban Karácsonyi: A Laczkfyak.

² Karácsonyi János: A Laczkfyak: i.m. 8-9; Karácsonyi János: Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Bp. 1901. I. 92. II. 172. – a továbbiakban: Karácsonyi: Magyar nemzetségek.

³ Karácsonyi: Magyar nemzetségek II. 179-181. old.

⁴ Karácsonyi: A Laczkfyak: 6. old.

⁵ Magyarország kronológiája I. köt.

⁶ Karácsonyi: Magyar nemzetségek II. 173. old.

⁷ Karácsonyi: Magyar nemzetségek II. 177. old.

kitörte. Sőt, az életét is egy szerviense megtette meg.⁸ 1345 nyarán I. Lajos király hadjáratot rendelt el a moldvai tatárok ellen, mivel féltő volt, hogy azok hamarosan betörnek a Székelyföldre. E hadjárat vezetője Döbröközi Laczkfy I. András volt, aki székely seregével betört Moldvába és véres csatában, súlyos csapást mért a tatárookra. Elfogta a tatár sereg vezérét, a kán vejét Atlamost, akit lefejeztetett, s sok kincset, értéket zsákmányolt tőle.⁹ Ezt a fényes haditettét örökítette meg Arany János a Szent László című művében, amely így kezdődik:

*Monda Lajos a nagy király:
Eredj szolgám, Laczfi Endre,
Küldj parancsot, mint a villám,
Köss nehéz szablyát övedre;
A tatártól nagy veszélyben
Forog Moldova, ez a véghely;
A tatárra veled menjen
Tizezernyi lófő székely.*

Arany János e művében csakúgy, mint a Toldi trilógiában pontatlanul írta a nevét.¹⁰

A személyére vonatkozó források több változatban jelzik, hogy használta a *Döbröközi* előnevet. Például Medgyesi Somogyi Zsigmond: Magyarország főispánjainak története 1000-1903. Bp. 1902. 125. old.: Máramaros vármegye főispánja-Laczki András (1349-1353); uo. 231. old.: Veszprém vármegye főispánjaként jelölve: Debregezthi András (1351-1353). Pesty Frigyes: Baranyai főispánok. Századok. 1870. 7. füzet 484. old. (kiegészítés): Andreas de Debregezth (1352-). Dudás Ödön: Bács-Bodrog vármegyei főispánok. Századok. 1871. 7. 441. old.: András de Debregezth (1352-). A források azonban nem informálnak arról, hogy mikortól meddig volt tulajdonában Döbrököz.

Döbröközi Laczkfy II. Miklós, akinek az apja Laczkfy I. István volt, ismeretlen időpontban született és 1369. február 17-e előtt hősi halált halt a Lajk (Vlajk) oláh vajda elleni csatában. Résztvett a nápolyi és a litván hadjáratban. VI. Ince pápa 1355., majd 1357. évi kétszeri kérésére I. Lajos királyi sereggel Itáliába küldte, ahol visszahódította Ordelaiffi Ferenc és társai által a pápától elfoglalt területeket, visszavette elrabolt javait, melyért a pápa köszönetet mondott a királynak. Ezt követően volt székely ispán (1360-1366), máramarosi, szatmári és ugocsai főispán (1336-) és erdélyi vajda (1367-1369) a haláláig.¹¹ Lajos király 1368. októberében-novemberében hadjáratot indított az ellene fellázadt Lajk (Vlajk) havasalföldi vajda ellen. A Székelyföld felől támadó seregét Döbröközi Laczkfy II. Miklós vezette, aki átkelt a Jablonica folyón és elfoglalta az oláhok erődítményeit, sáncait. Harcba bocsátkozott és kemény harcot vívott az oláh vajda seregével. Győzelmet aratott felette, sok embervesztést okozott neki, megfutamította Dragomir kapitányt. Végzetes hibát követett el azonban az előrenyomulás során. Elővigyázat nélkül haladt előre. Nem vette észre, hogy csapdák, sűrű bozótok, szűk szakadékok közé szorult a serege. Az erdőkből, hegyekből – az oláhok számára előnyös helyzetből – váratlanul erős oláh rohamot kapott, melynek során sok emberét elvesztette. Sőt, ő maga is hősi halált halt alvajdájával együtt. Életben maradt katonái csak nehezen tudták a holttestét kimenteni az oláhok kezei közül. Holttestét Esztergomba szállították, ahol szerzetesek temették el.¹² Majdnem minden róla szóló forrásban szerepel a *Döbröközi* előnév.

Döbröközi Laczkfy II. András, akinek apja II. Miklós volt, születésének és halálának helye, ideje nem ismert. Nagybátyjaival együtt csatlakozott Nápolyi László pártjához. 1396. év végén résztvett Csáktornyai Laczkfy II. István és Simontornyai Laczkfy III. István nagybátyjai

⁸ Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi. Bp. 1988. 91. old.

⁹ Magyarország történelmi kronológiája I. 208. old. és *Karácsonyi*: A Laczkfyak: 11. old.

¹⁰ Arany János: Költői művei I. Bp. 1981. 245. old.; Toldi trilógia. Bp. 1981. 115., 117., 118., 178., 179., 180., 222., 562., 567. old.

¹¹ Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi: 140. old.; *Karácsonyi*: Magyar nemzetségek II. 175. old. Magyarország történelmi kronológiája I. köt.

¹² Pallas Nagylexikon. XI. 160. old.; *Karácsonyi*: Magyar nemzetségek II. 175.; *Kristó Gyula*: Az Anjou-kor háborúi. 158-159. old.

Zsigmond király elleni összeesküvés szervezésében, amelynek célja Nápolyi László trónrajuttatása volt. Nagybátyjaival együtt törbeccsálták Zsigmond király emberei, amikor 1397. február 27-én Kőrösudvarhelyre mentek, ahol nagybátyjait felkoncolták, az ő életét azonban meghagyták. 1399-ben még életben volt, mivel résztvett a tolnai nemesek Lőrinc-napi gyűlésén. 1401-ben azonban már őt is hűtlenné nyilvánította Zsigmond király és elkobozta összes vagyonát.¹³

Egy 1398. december 27-én kelt oklevél szerint: „A birtokokat hűtlenségük miatt Symon Torna-i Dénes vajda fia Istvántól, Chaktorna-i István fia István vajdától és Lackh fia István fia Miklós vajda fia Andrásról – más helyütt: Debregezthi Lackh fia István fia Miklós vajda fia Andrásról – vette el ...Gonosztetteik és hűtlenségük miatt mindkét István életét veszítette, valamennyi birtokuk és ugyancsak Andrásé is elkoboztatván királyi kézre került.”¹⁴

Így ért véget a híres Laczkfy-család történelmi szerepe. Karácsony János szerint az utolsó Laczkfy valószínűleg Laczkfy I. Miklós fia IV. László volt, aki 1399-ben fordult elő a közéletben. 1421-ben aradi főispán volt 1426 előtt meghalt.¹⁵

Döbrököz lakossága sokáig nem tudott arról, hogy szülőföldjükhöz, lakóhelyükhöz ilyen történelmi személyiségek kötődnek. Nagyon örültek, amikor ezekről tájékozottam az érdeklődőket. Öröndetes, hogy egyre nő azok száma, akik érdeklődnek Döbrököz viszontagságos, de mégis felemelő története iránt. Ez a tény arra ösztönöz, hogy a helytörténeti kutatómunkát folytassam, mert az ilyen feltárt tények, események nemcsak bizonyos kíváncsiságot elégtének ki, hanem fontos szerepük van a szülőföld, a haza szeretetére való nevelésben.

Dr. Gelencsér Gyula

Városhidvég libertinusai

A ma Fejérhez, 1950 előtt Somogy megyéhez tartozó község, Szabadhidvég egy részének, Városhidvégnak különleges jogállású, hősi katonai érényekre sokáig büszke lakóiról szeretnék szólni. A terület a herceg Batthyány család enyingi uradalmához tartozott 1870-ig, Batthyányi Fülöp haláláig.

Hídvég a Sió átkelőhelyének védelmében és a vámszedésben játszott szerepe miatt a török időkben sem néptelenedett el, sőt a török határőrvidéknek is fontos palánkja volt.¹

Fennmaradt a hidvégieknek 1649-ben földesurukhoz, gr Batthyány Ádámmal írott panaszlevele.² „...jelentjük... urunknak siralmas busulással elégtetett állapotunknak némi-nemű részét, mely sok esztendőül fogva nem volt, noha üressék sem voltunk mind ezideig az niomorultságnak terhetül”. A panasz oka ekkor nem a török földesúr jelenléte, hiszen az megszokott és folyamatos lehetett. A falun belül a Sió vize lehetett a határ a török és a magyar földesúr érdekeltsége között, a panaszosok ugyanis leírják, hogy a „török és magyar” egyaránt a „Város rétének” nevezi a rétet, a vízen inneni rész azonban a töröké, a többiből pedig éppen a bepanaszolt újonnan települt mezőkomáromi jobbágyok akarják kiszorítani a hidvégieket. Abban kérik tehát földesuruk segítségét, hogy újonnan telepített saját mezőkomáromi jobbágyai foglalásától óvja meg őket, mert „mi mind ekkoráig bizonyos nem bizonytalan reghtől fogván valo Jobbadgi vagyiuunk, az Tatár noha pusztította az országot varosokat és falukat, de mi mégis Isten kegyelméből el nem pusztultunk.” A levelet „fé haitassal”, „örökös Jobbadgj hidveghi polgárok”-ként írták alá.

¹³ *Karácsonyi*: Magyar nemzetségek II. 176., 177., 179.; *Mályusz Elemér*: Zsigmond-kor Oklevéltár I. 354., 584., 620. old.

¹⁴ *Mályusz Elemér*: uo.

¹⁵ *Karácsonyi*: Magyar nemzetségek II. 177.

¹ *Farkas Gábor*: Szabadhidvég története. Székesfehérvár, 1962. 6-10 old.

² Fejér Megyei Levéltár (FL): Az enyingi Batthyány uradalom iratai (BUI) 22. 1649.